

ІНСТИТУЦІЯ ГІМНАСІАРХІЇ У ГРЕЦЬКИХ ПОЛІСАХ ФРАКІЇ В АНТИЧНИЙ ПЕРІОД

Оксана ГРЕЧАНЮК

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Розглянуто специфіку існування посади гімнасіарха на території Фракії в античний період на основі вивчення епіграфічних джерел. Визначено вагоме суспільне значення інституції гімнасіархії. Установлено, що посада гімнасіарха була поширена від III ст. до н.е. до III ст. н.е. в таких прибережних і внутрішніх містах Фракії: Аполлонія, Діонісополіс, Месамбрія, Одессос, Селимбрія, Сестос, Візантія, Пауталія, Спінопара, Філіппополіс, Августа Траяна, Сердік. Обов'язки гімнасіарха передбачали організацію військової та фізичної підготовки, а також забезпечення функціонування гімнасію.

Ключові слова: гімнасіарх, гімнасій, античний період, Фракія, епіграфічне джерело.

ИНСТИТУЦИЯ ГИМНАСИАРХИИ В ГРЕЧЕСКИХ ПОЛИСАХ ФРАКИИ В АНТИЧНЫЙ ПЕРИОД

Оксана ГРЕЧАНЮК

*Львовский государственный университет
физической культуры*

Аннотация. Рассмотрено специфику существования должности гимнасиарха на территории Фракии в античный период на основании изучения эпиграфических источников. Определено существенное общественное значение институции гимнасиархии. Установлено, что должность гимнасиарха была распространена в следующих прибрежных и внутренних городах Фракии с III в. до н.э. по III в. н.э.: Аполлония, Дионисополис, Месамбрия, Одессос, Селимбрия, Сестос, Византия, Пауталія, Спинопара, Филиппополис, Августа Траяна, Сердик. Обязательства гимнасиарха включали организацию военной и физической подготовки, а также обеспечение функционирования гимнасия.

Ключевые слова: гимнасиарх, гимнасий, античный период, Фракия, эпиграфический источник.

INSTITUTIONS OF GYMNASIARCHIA IN GREEK THRACE POLISES IN ANCIENT PERIOD

Oksana HRECHANYUK

Lviv State University of Physical Culture

Abstract. Peculiarities of existence of gymnasiarch's post on Thracians territory in ancient period was researched basing on epigraphic sources. It was established that post of gymnasiarch was spread in littoral and interior Thrace cities: Apollonia, Dionysopolis, Mesambria, Odessos, Selymbria, Sesto, Byzantium, Pautalia, Spinopara, Philippopolis, Augusta Traiana, Serdic from III BC until III AD. Duties of gymnasiarch included organization of military and athletic preparation as well as support gymnasia activity.

Keywords: gymnasiarch, gymnasia, ancient period, Thrace, epigraphic source.

Постановка проблеми. Питання організації фізичного виховання молоді завжди є предметом дискусії будь-якого суспільства. Сучасний взірць фізично та духовно гармонійно розвинутої людини прийшов із Стародавньої Греції. Справою виховання юнацтва займалися спеціально обрані особи – гімнасіархи, які відповідали за функціонування шкіл фізичного виховання – гімнасіїв. Уже в часи античності, починаючи з VIII ст. до н.е., завдяки великій колонізації, цей ідеал та система виховання молодих людей у дусі калокагатії поширюються далеко від материкової Греції на прибережні землі Апеннінського півострова, Сіцилії, Середземного, Мармурового, Чорного морів, північне узбережжя Африки. У статті ми зосередимо увагу на історичній області Фракії, яка територіально розташована в межах частин сучасних Болгарії, Греції та Туреччини [22].

Дослідження проводилося відповідно до теми 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові засади реалізації олімпійської освіти України» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Частково питання розвитку фізичного виховання в античній Фракії описано в наукових доробках Оксани Ручинської (1996), Евангелоса Албанідіса (1997, 2001), Людміла Вагалінські (2009) та ін. Проте в проаналізованих працях питання функціонування посади гімнасіарха на території Фракії висвітлено обмежено територі-

ально, як у монографії Людмила Вагалінскі та статтях Евангелоса Албанідіса, або побіжно в рамках розгляду іншої тематики, як у дисертації Оксани Ручинської та тих самих статтях Евангелоса Албанідіса.

Метою дослідження є суспільне значення, територіальне поширення, тривалість та специфіка існування посади гімнасіарха у Фракії в античний період.

Завдання дослідження:

1. Вивчити джерельну базу щодо наявності посади гімнасіарха в античній Фракії.
2. Дослідити суспільне значення, територіальне поширення, тривалість і специфіку існування посади гімнасіарха у Фракії в античний період.

Методи та організація дослідження. У процесі роботи було використано загальнонаукові та історичні **методи дослідження**: аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналіз спеціальної літератури й контенту WEB-сторінок мережі Інтернет, порівняльно-історичний метод, метод екстраполяції, метод комплексного дослідження історичних джерел.

Під час дослідження було проаналізовано зібрання епіграфічних джерел, збірки нумізматичних колекцій із території Фракії, твори античних авторів, каталоги археологічних пам'яток давньогрецької атлетики видані МОК, доступні віртуальні колекції й каталоги світових музеїв.

Проаналізовано спеціальну літературу таких наукових бібліотек: Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, бібліотеки Інституту археології НАН України, Львівської обласної наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України; бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка; бібліотеки Львівського державного університету фізичної культури, бібліотеки Міжнародної олімпійської академії, бібліотеки Національного університету фізичного виховання і спорту України, віртуальної колекції Центральної галузевої бібліотеки з фізичної культури та спорту РГУФКСМиТ, матеріали всесвітньої мережі Інтернет.

Основні результати дослідження. Греки зробили фізичні вправи невід'ємною частиною загальної освіти [19, р. 180].

Важливу роль у суспільному житті будь-якого грецького міста відігравав гімнасій, який був характерним атрибутом давньогрецького поліса, а в найбільших містах він міг бути не один [21, р. 220]. Страбон часто згадує гімнасій в одному контексті з іншими найважливішими частинами міста: театром і агорою [2, VI, 3, 1; VII, 7, 6; XII, 3, 11; XIV, 1, 43]. За свідченням Павсанія, поселення не могло вважатися містом, якщо у ньому не було гімнасією [1, X, IV, 1]. Це було місце, де ідея гармонійного розвитку втілювалася найбільш повно.

Особливого значення гімнасій набував у грецьких колоніях, де в умовах довколишнього чужорідного середовища національно-культурна згуртованість греків була заснована на вихованні молоді на грецькій моделі [15, с. 116; 18, р. 15].

Для керування гімнасією існувала спеціальна посада – гімнасіарх [14, с. 157].

Гімнасіархи, що спостерігали за вихованням і освітою юнацтва, а отже, майбутніх громадян, були поважними людьми в суспільстві й відігравали важливу роль у суспільному житті [21, р. 220–221].

До сьогодні немає достеменних відомостей щодо обов'язків і прав гімнасіархів у давньогрецькому світі. Гімнасіархія могла бути службою, що виконувалася від імені держави багатими за рахунок власних коштів, греки називали це «літургія». В іншому випадку гімнасіарх міг бути магістратом [14, с. 157, 158, 162, 163].

Професор Евангеліс Албанідіс спробував узагальнити думки стосовно функцій гімнасіарха [18, р. 16]. Повноваження гімнасіарха в елліністичний і римський періоди надавалися найчеснішим і щедрим громадянам; гімнасіарх відповідав за постачання оливкової олії, організацію ігор, забезпечення призами й оплату вчителів. У будь-якому випадку очікувалося, що він витратить власні гроші вільно для поліпшення гімназії, в пізніші часи для надання палива для печей, для нагріву гарячих ванн [19, р. 89]. В іншому полісі гімнасіарх був свого роду міністром виховання [20, р. 89]. Декілька міст мали клуби молоді (неої) на чолі з гімнасіархами [19, р. 193] і неодноразово керівника ефебії також називали гімнасіарх [19, р. 183].

Гімнасій був тісно пов'язаний з ефебією і був часто місцем, де організувалося виховання ефебів. Еллінські міста, окрім Афін, називали керівника ефебів гімнасіарх чи ефебарх і

дуже рідко косметес. Це і є причиною тому що ми не знаємо про кого з двох йдеться, коли наштовхуємося на титул гімнасіарха у написах чи тільки про директора гімназію, чи голову й покровителя інституції ефебію [17, р. 9].

Про більш глибоке розуміння суті цієї посади в елліністичний період свідчить закон гімнасію із македонського міста Бероя, який датується 168–148 рр. до н.е. [16]. В уставі говориться, що всі міста, які мають гімнасії, володіють і законом для гімнасіарха. Так, беройці показують, що їхній закон відповідає досвіду інших міст. Таким чином, напис може бути використано при вивченні гімнасіархії й у інших античних містах. Наводимо основний зміст напису. Вік гімнасіарха від 30 до 60 років. Він виголошує відповідну клятву Зевсу, Гераклу, Гермесу та іншим богам. У перший день служби гімнасіарх повинен скликати народні збори і назначити трьох своїх помічників. Гімнасіарху або тому, кого він назначить керувати, повинні коритися всі, хто відвідує гімнасій. Перераховано категорії громадян, які відвідують гімнасій і основні види щоденних вправ: метання дротика і стрільба із лука для ефебів і тих, кому менше ніж 22 роки, а для дітей ще й інші необхідні заняття. Зазначено категорії осіб, кому заборонено з'являтися у гімнасії. Гімнасіарх стежить за роботою викладачів гімнастики. Наглядає, щоб вони тричі на рік, кожен четвертий місяць, проводили огляд дітей, і встановлює для цього суддів, переможців нагороджує оливковою гілкою. За невиконання закону гімнасіарх має право карати матеріально або тілесно. Гімнасіархові не можна говорити поганого будь-кому. Він повинен провести святкування Гермеї (ігри на честь Гермеса) та надати зброю й інше за трьома номінаціями: сила, дисципліна і працелюбство для тих, кому до 30 років. Він же визначає кандидатів на суддів змагань із сили, а найдисциплінованішого та найпрацелюбнішого впродовж року визначає сам. Під час Гермеї гімнасіарх організовує забіг із смолоскипами дітей і юнаків, а також довгий біг й інші змагання. Він має право карати різками і грошима за порушення правил змагань або якщо атлет віддає перемогу іншому. Гімнасіарх вибирає кожного місяця трьох громадян міста, які кожен по 10 днів забезпечують гімнасій оливковою олією. У законі вказується фінансова підзвітність гімнасіарха перед містом, за неправильне використання коштів його відповідно штрафують [16, с. 121–126].

У літературі ми виявили 16 епіграфічних джерел, які засвідчують існування посади гімнасіарха на території Фракії в античну епоху (див. табл. 1).

Також необхідно зауважити, що ще в деяких містах Фракії в написах зафіксовано існування гімнасіїв, що дозволяє припускати присутність у цих полісах посади гімнасіарха – керівника гімнасію [13, с. 45]. Зокрема, в епіграфічних джерелах засвідчено наявність гімнасіїв в Августа Траяна (напис датується після 222 р. до середини III ст. н.е.) [12; 13, кат. № 7]; Діонісополісі (кінець II – початок I ст. до н.е.) [13, кат. № 154]; Сердіку (друга половина II – початок III ст. н.е.) [7, № 1905; 13, кат. № 69].

Найдавніший напис про гімнасіарха, знайдений на території Фракії, походить із Месамбрії і датується III ст. до н.е. Це коротка присвята богу Зевсу Гіпердексію від архонта-царя і водночас гімнасіарха Лая, сина Беота (табл. 1, № 4).

Болгарський учений Людмил Вагалінскі, аналізуючи напис, припускає, що оскільки обидва імені посвятителю характерні для Беотії (середня Греція), то Лай, син Беота, походить звідти і, можливо, залучений під час економічного розквіту Месембрії у III ст. до н.е. Факт, що саме гімнасіарх вибраний за першого архонта показує суспільну важливість цієї посади. На думку доктора Вагалінскі, його права, імовірно, збігаються із описаними в беройському законі [13, с. 43].

Загалом із 16 написів про гімнасіархів з області Фракії (табл. 1) тільки чотири датуються елліністичним періодом (IV–I ст. до н.е.), решта – римським (I–IV ст. н.е.).

Гімнасії значно поширилися елліністичними країнами, частина з них була відкрита для грецьких поселень Олександром і його наступниками. Як бачимо із статистики написів, знайдених у Фракії, ця традиція продовжує розвиватися і в римський період. Як і за архаїчних, і класичних часів, в елліністичний і римський періоди національно-культурна згуртованість греків була заснована на вихованні молоді на грецькій моделі. Це виховання було організоване в грецьких гімнасіях. У містах і селищах гімнасії були ознакою грецького життя [18, р. 15].

Таблиця 1

Згадки про посади гімнасіархів у Фракії в епіграфічних джерелах

№ з/п	Місце походження джерела	Датування джерела	Ім'я гімнасіарха	Джерело
1	Діонісополіс	перша половина III ст. н.е.	Марк Аврелій ...кор, син Антіоха	5, № 15 bis; 13, кат. № 17
2	Діонісополіс (знайдено в с. Балканці, район Добричко)	скоро після 217 р. н.е.	Марк Аврелій Деметрій, син Діогена	5, № 16; 13, кат. № 19
3	Месамбрія	41–54 р. н.е.	Гней, син Гнея	5, № 322; 13, кат. № 25
4	Месамбрія	III ст. до н.е.	Лай, син Беота	5, № 322bis; 13, кат. № 92
5	Одессос	II ст. н.е.	Нуменій, син Агате-нора	5, № 188; 8, № 5054; 13, кат. № 49
6	Одессос	II ст. н.е.	Асклепиад, син Апеласа	5, № 150; 13, кат. № 50
7	Одессос	II ст. н.е.	..., син Апатурія	5, № 224; 13, кат. № 51
8	Одессос	I ст. до н.е.	Ксенандр, син Апатурія (кандидат на посаду?)	5, № 44; 13, кат. № 93
9	Пауталія	II–III ст. н.е.	Луцій Доміцій Абаскант	8, № 5776; 13, кат. № 64
10	Спінопара	II–III ст. н.е.	..., син Гермогена	4, № 2193; 13, кат. № 70
11	Філіппополіс	кінець II – початок III ст., перед 212 р. н.е.	невідоме	6, № 894; 8, № 5405; 13, кат. № 81
12	Аполлонія	II ст. до н.е.	невідоме	5, № 390
13	Візантія	I–III ст. н.е.	невідоме	9, р. 523; 11, р. 552–560, no.1,3,4,5
14	Візантія	II ст. н.е.	Кріспіна Аесхілоу	11, р. 560, no. 4;
15	Сестос	приблизно 120 р. до н.е.	Менас Менітос	3, II, с7; 4, Band 19
16	Селимбрія	I–III ст. н.е.	невідоме	10, № 12, р. 555

Аналіз місць знаходження написів про гімнасіархів (див. табл. 1) показує, що переважна більшість із них (13 проти 3-х) походять із полісів, розташованих на узбережжі, які були засновані швидше, аніж поселення у глибині Фракії. Слід також додати, що внутрішні міста Фракії Августа Траяна [12; 13, кат. № 7] і Сердіка [7, № 1905; 13, кат. № 69] мали свої гімнасії, а, отже, й гімнасіархів [13, с. 45]. Проте, як зауважує доктор Вагалінські, такий нерівномірний розподіл не повинен вводити в оману. Відкриття більшої кількості епіграфічних свідчень про гімнасіархів у внутрішній частині Фракії питання часу та випадку. Проте навряд чи можемо очікувати написи про гімнасіархів у внутрішній частині Фракії до II ст. н.е. – часу перших значущих результатів від залучення цієї території до класичної античної культури [13, с. 45].

Професор Евангеліс Албанідіс робить дуже важливий висновок, що інституції гімнасіархів не було у римських колоніях і містах Фракії [18, р. 17].

Людмил Вагалінські відзначає, що попри все, посада гімнасіарха у західнопричорноморських колоніях посада гімнасіарха була зареєстрована впродовж шестисот років – від III ст. до

н.е. – III ст. н.е. На його думку, очевидним є тривале підтримання однієї суто еллінської магістратури, яка, безумовно, відображає відповідну етнокультурну приналежність більшої частини населення [13, с. 45].

Більшість відповідних написів у Фракії прості в змісті. П'ять із згаданих написів – це почесні постанови, які вшановують гімнасіарха за видатні заслуги перед містом (див. табл. 1, №№ 1, 2, 8, 11, 15). Чотири – посвяти від імені гімнасіархів (див. табл. 1, №№ 3, 4, 9, 10). Три написи з Одессоса II ст. н.е. є надгробними епітафіями (див. табл. 1, №№ 5, 6, 7).

Цікавим, з погляду значення гімнасіарха в суспільному житті фракійських полісів, є поєднання цієї посади з іншими. Зокрема, згідно з епіграфічними джерелами, чотири рази гімнасіархи ставали також старійшинами міста – архонтами (див. табл. 1, №№ 2, 4, 9, 10), а двоє з них навіть першим архонтом і архонтом-царем (див. табл. 1, №№ 2, 4). Луцій Доміцій Абаскант з Пауталії (див. табл. 1, №№ 9), однак, «поставив вівтар для щастя герусій», це говорить про те, що, цілком можливо, він є гімнасіархом цього об'єднання, а не гімнасію. Відомо, що герусії в деяких містах створювалися задля матеріальної підтримки місцевого гімнасію, тому і керівник такої герусії називався гімнасіарх. За традицією назва зберігається довше, уже без прямого зв'язку із гімнасієм, а отже й спортом [13, с. 45].

Троє фракійських гімнасіархів були так само жерцями: Асклепід, син Апеласа з Одессоса – жерцем Великого бога (див. табл. 1, № 6); Марк Аврелій кор, син Антіоха з Діонісополя – жерцем бога Діоніса (див. табл. 1, № 1); а Марк Арелій Деметрій, син Діогена – першо-жерцем та жерцем 12-ти богів (див. табл. 1, № 2).

Гімнасіарх Асклепід, син Апеласа з Одессоса, був не тільки жерцем Великого бога Дарзала, а також головним лікарем – архіатром (див. табл. 1, № 6). Доктор Людмил Вагалінскі, таким чином, аналізує цей напис: урахувавши важливість посади, яку займає Асклепід, він найвірогідніше один із семи привілейованих лікарів Одессосу, що дало йому можливість накопичити значний статок. Це дозволило йому працювати на громадських засадах на пов'язаних із багатьма витратами посаді гімнасіарха, а також мати над могилою майстерно створену плиту. Цікаво, що ніщо в рельєфному зображенні не вказує на лікарську професію. Ім'я Асклепій, однак, є доречним. Воно походить від Асклепія – бога медицини [13, с. 44].

Двічі гімнасіархи поєднували свої обов'язки з повноваженнями організатора й розпорядника змагань – агонифета (див. табл. 1, № 3, 11). З приводу Гнея, сина Гнея, одного з гімнасіархів-агонифетів Месамбрії, який посвятив статую імператору та Гермесу і Гераклу в римський час, Людмил Вагалінскі наводить цікаві роздуми: відповідно до декрету з Бери на святі на честь Гермеса гімнасіарх проводить атлетичні змагання для всіх до тридцяти років і перегони зі смолоскипами для хлопчиків і юнаків. Свято знаменує закінчення його річного строку. Можливо, гімнасіарх Гней організував з цієї нагоди ігри, що робить напис свідомством з болгарської території про змагання на честь Гермеса. Грунтуючись на зображеннях угорі ефебських декретів, культ Гермеса в гімнасіях затіняється в римський імператорський період вшануванням Аполлона (в основному) і Геракла. Останній є покровителем професійних атлетів у I–IV ст. н.е. [13, с. 43, 44].

Таким чином, аналіз показує на території Фракії практику поєднання діяльності гімнасіарха із іншими суспільними посадами: архонт, жрець, головний лікар, агонифет. Зазначимо, що всі названі посади належать до найповажніших у античному полісі. Це, очевидно, ставить посаду гімнасіарха в один ряд із ними, оскільки вона обов'язково відзначається серед заслуг особи. Важливо, що ці гімнасіархи були значними людьми в суспільстві й саме тому обиралися на посадах, яка відповідала за надзвичайно важливу ділянку – виховання молоді. Також важливим є факт, що всі ці люди, вочевидь, були заможними, оскільки гімнасіарх, особливо у римський період, до якого належить більшість написів, фінансово організовував забезпечення гімнасію, передовсім, оливковою олією. Греки називали суспільні обов'язки, пов'язані із витратою власних коштів для їх виконання, літургією. Гімнасіархія була однією із найбільш витратних літургій [15, с. 58; 18, р. 16].

У зв'язку з цим, поліс особливо заохочував благодійність на користь гімнасію від власних громадян і, навіть, іноземців [15, с. 55, 119]. Так, згідно з декретом кінця II – початку I ст.

до н.е. з Діонісополіса на честь месамбрійця Поліксена, сина Мелсеона, за надання оливкової олії гімнасію йому поставили всередині споруди бронзову статую і «вінок на вічні часи» [13, кат. № 154].

На відміну від досить лаконічних написів, особливу увагу слід звернути на напис із Сестосу – міста на Геллеспонті, який надає безцінну інформацію про діяльність гімнасіарха і його повний внесок у життя міста (див. табл. 1, № 15). Він складається із 107-ми рядків, датується 120 р. до н.е. [18, р. 16]. За значенням це епіграфічне джерело можна порівняти із законом гімнасію Бeroї, який ми наводили вище.

Відповідно до напису, діяльність гімнасію передбачала військове виховання, атлетику, інтелектуальне виховання та громадську діяльність [18, р. 16].

Декрет видано державою на честь гімнасіарха Менаса, який був на посаді двічі і заслужив похвалу свого міста. Менас Менітос проводив тактичні навчання для «ефебів» та «неой», організовував змагання з метання списа і стрільби з лука за свій рахунок на честь короля, а також Гермеса і Геракла. Він нагородив призами першого і другого переможців, щедро пожертвував гроші для жертвоприношень, давав масло і стригілі для атлетів, відповідав за будівлю. Менас Менітос надав збройні нагороди для тих з хлопців, які досягли успіху в дисципліні, старанності й добрій фізичній підготовці. На додаток до метання списа та стрільби із лука, зазначено, що в Сестосі також були боротьба в озброєнні, довгий біг з озброєнням, короткий біг і біг зі смолоскипами. Напис вказує на важливості й корисності фізичного виховання та військової підготовки в Сестосі [18, р. 16].

Загалом порівняльний аналіз закону гімнасію Бeroї та декрету на честь Менаса Менітоса із Сестоса, які були видані з різницею 50–70 років, показує аналогічність обов'язків гімнасіарха обох міст, незважаючи на величезну відстань між ними.

Цікавий напис знайдено на території міста Візантії (див. табл. 1, № 14). Він датується II ст. н.е. У написі йдеться, що обов'язки гімнасіарха цього міста виконувала жінка Кріспіна Аесхілоу. Практика жіночої гімнасіархії стає відомою в пізній римський період [19, р. 200–201, 220.]. Доктор Людмил Вагалінскі щодо цього зауважує, що в римський імператорський період гімнасіархія змінюється порівняно, скажімо, із II ст. до н.е., яким датується розглянутий напис із Бeroї. Акцент робиться на оливу, яку забезпечує гімнасіарх, очевидно, за рахунок власних коштів. Імовірно, його найбільші повноваження з доримського періоду зникають у I–IV ст. н.е. Тільки зі зменшення значущості функцій гімнасіарха можна пояснити, що на цю посаду обирати жінку недопустимо, згідно з декретом Бeroї [13, с. 42].

Висновок. Вивчення джерельної бази показало, що найінформативнішими для дослідження особливостей функціонування інституції гімнасіархії в античній Фракії є епіграфічні написи [3–11].

Посада гімнасіарха була однією із найважливіших у суспільному житті полісів Фракії в античний період, оскільки на неї обиралися відомі заможні громадяни міста (у вісьмох із шістнадцяти відомих написів гімнасіархи поєднували свої обов'язки із іншими високими міськими посадами: архонтів, жерців, головного лікаря, агонифетів).

Згідно з відомими на сьогодні епіграфічними джерелами, інституція гімнасіархії поширюється на території античної Фракії переважно у прибережних грецьких колоніях, таких як Аполлонія, Діонісополіс, Месамбрія, Одессос, Селимбрія, Сестос, Візантія, де були встановлені еллінські традиції від початку їх існування. Проте в римський період із заснуванням грецьких міст у глибинці Фракії інституція гімнасіархії поширюється і на ці землі, заселені корінними фракійцями. Починаючи із II ст. н.е., посада гімнасіарха була відома в таких містах: Пауталія, Спінопара, Філіппополіс, Августа Траяна, Сердік. У римських містах і колоніях Фракії інституцію гімнасіархії не виявлено.

Епіграфічними джерелами засвідчено безперервне існування посади гімнасіарха на території античної Фракії впродовж шестисот років – III ст. до н.е. – III ст. н.е., що показує значну еллінізацію фракійських земель у античний період. Із 16 відомих написів про гімнасіархів з області Фракії чотири датуються елліністичним періодом, решта – римським.

В елліністичний період обов'язки гімнасіарха фракійського поліса подібно до інших грецьких центрів передбачали організацію військового виховання, проведення атлетичних

змагань, нагородження переможців, забезпечення оливковою олією та стрігільями, утримання будівлі гімнасію, проведення конкурсу з дисципліни, старанності та фізичної підготовки, нагородження переможців конкурсу. У пізній римський період, ймовірно, подібно до інших полісів грецького світу ці обов'язки скорочуються до матеріального забезпечення діяльності гімнасію, особливо постачання оливкової олії, власним коштом. Це дало можливість обрати на посаду гімнасіарха у II ст. н.е. у Візантії жінку.

Перспективи подальших досліджень. У подальших дослідженнях розглядатимемо особливості організації гімнасіархії в інших ареалах античних грецьких колоній.

Список літератури

1. *Павсаний*. Описание Эллады : [в 2 т.] / Павсаний; пер. с древнегреч. С. П. Кондратьева ; ред. Е.В.Никитюк. – М. : Ладомир, 2002. – Т. 2, кн. 7–9. – 503 с.
2. *Страбон*. География : в 17 кн. / Страбон ; пер. с древнегреч. Г. А. Стратановского. – М. : Ладомир, 1994. – 941 с.
3. *Dumont A.* Inscriptions et monuments figurés de la Thrace / Albert Dumont, Théophile Homolle // Mélanges d'archéologie et d'épigraphie. – Paris, 1892.
4. *Krauss J.* Die inschriften von Sestos und der Thrakischen Chersones / J. Krauss // Inschriften griechischer Staedte aus Kleinasien. . – Bonn, 1980.
5. *Mihailov G.* Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae : [in 5 vol.] // Inscriptiones orae Ponti Euxini / Georgi Mihailov. – 2nd ed. – Sofia, 1970. – Vol. 1. – 495p.
6. *Mihailov G.* Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae : [in 5 vol.] // Inscriptiones inter Haemum et Rhodopem repertae. Fasciculus prior: Territorium Philippopolis / Georgi Mihailov. – Sofia, 1961. – Vol. 3.1.
7. *Mihailov G.* Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae : [in 5 vol.] // Inscriptiones in territorio Serdicensi et in vallibus Strymonis Nestique repertae / Georgi Mihailov. – Sofia, 1966. – Vol. 4. – 343 p.
8. *Mihailov G.* Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae : [in 5 vol.] // Inscriptiones novae, addenda et corrigenda / Georgi Mihailov. – Sofia, 1997. – Vol. 5
9. *Louis R.* Documents d'Asie Mineure / Louis Robert // Bulletin de correspondance hellénique. – 1978. – Vol. 102, livraison 1. – P. 395–543.
10. *Seure G.* Antiquités thraces de la Propontide, Collection Stamoulis / Georges Seure // Bulletin de correspondance hellénique. – 1912. – Vol. 36. – P. 534–641.
11. *Taşlıkloğlu Z.* Rhegion (Küçük Çekmece) Kitabeleri / Z. Taşlıkloğlu // Belleten, – 1959. – Cilt 23. – S. 545– 562.
12. *Буюклиев Х.* Новооткрит епиграфски паметник за строителната дейност и обществения живот в Августа Траяна при Северите / Х. Буюклиев, Н. Шаранков // Jubilaeus V: сб. в чест на проф. Моргарита Тачева. – София, 2002. – С. 82–93.
13. *Вагалински Л. Ф.* Кръв и зрелища. Спортни и гладиаторски игри в елинистическа и римска Тракия (Blood and Entertainments. Sports and Gladiatorial Games in Hellenistic and Roman Thrace) / Людмил Фердинандов Вагалински. – София : НОУС, 2009. – 228 с.
14. *Марру А.-И.* История воспитания в античности (Греция) / А.-И. Марру ; пер. с франц. А. И. Любжина, М. А. Сокольской, А. В. Пахомовой. – М. : Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 1998. – 425 с.
15. *Ручинская О. А.* Общественная жизнь в античных городах Северного и Западного Причерноморья (социально-культурный аспект) : дис. ... канд. ист. наук : 07.00.02 / Оксана Анатолиевна Ручинская. – Х., 1996. – 275 с.
16. *Юрин А. И.* Устав гимнасия из Бери первой трети II в. до н.э. / А. И. Юрин // Мнемон: исследования и публикации по истории античного мира. – 2012. – Вып. 11. – С. 117–126.
17. *Albanidis E.* Athletics During the Hellenistic and Roman Times Along the Coast of Euxinos Pontos (The Black Sea) / Evangelos Albanidis // Studies in Physical Culture and Tourism. – 2001. – Vol. 8. – P. 7–16.

18. *Albanidis E.* Educational Athletic Institutions in Thrace During the Hellenistic and Roman Periods / Evangelos Albanidis // Australian Society for Sports History Bulletin. – 1997. – N. 27. – P. 15–20.
19. *Forbes C.* Greek Physical Education / Clarence Forbes. – New York : AMS Press, 1971. – 300 p.
20. *Gardiner E. N.* Athletics of the Ancient World / E.N. Gardiner. – Oxford : The Clarendon press, 1930. – 246 p.
21. *Jones A. H. M.* The Greek City from Alexander to Justinian / A.H.M. Jones. – Oxford : The Clarendon Press, 1940. – 412 p.
22. Thrace [Electronic resource]. – Access mode : <http://en.wikipedia.org/wiki/Thrace>

Стаття надійшла до редколегії 12.05.2014

Прийнята до друку 20.05.2014

Підписана до друку 30.05.2014